

ELŐSZÓ

1) A KOLLOKÁCIÓ FOGALMA

A kollokáció nyelvészeti fogalom, összefoglalóan azokat a szokványos szókapcsolatokat nevezzük így, amelyekben egymás mellett gyakran előforduló szavakat találunk. A kollokációk elemei lehetnek szorosan összefonódóak vagy egymáshoz lazábban kapcsolódóak.

A kollokációknak fontos szerepük van a nyelv természetes használatában. A megfelelő kollokáció hozzájárulhat az üzenet érthetőségéhez és hatásosságához. A maga helyén alkalmazva a nyelvhasználatot a zökkenőktől és minden idegen íztől mentesíti.

A kollokáció jelenségének a vizsgálata az utóbbi évtizedekben a lexikológiai és lexikográfiai kutatások fontos területét képezi. Ennek alapján két nagy csoport különül el: a gyakorlati mutatók vizsgálata (angolszász területen), ill. a szemantikai tulajdonságok vizsgálata (frankofón területen).

A nyelvészeti kutatások eredményeképpen napjainkra egyre inkább világossá vált, hogy a nyelvekben a szabad és a kötött szókapcsolatok (az idiómák) között létezik egy harmadik fontos csoport, a kollokációké. Azonban azt, hogy pontosan hol húzódik a határ az idiómák és a kollokációk között, biztosan senki sem tudja meghatározni.

Korábban a hagyományos szótárak a gyakran együtt előforduló szavak közül elsősorban a lexikográfiai szempontból legjellegzetesebbekkel, az állandósult szókapcsolatokkal foglalkoztak. A modern lexikográfiában – elsősorban a számítógépes nyelvészet segítségével – lehetőség nyílik a gyakran egymás közelében álló szópárok (kollokációk) majdnem teljes körű kigyűjtésére.

Az utóbbi évtizedekben nyilvánvalóvá vált, hogy sem a lexikográfiában, sem a szemantikában nem kerülhető el a szónál nagyobb egységek összegyűjtése és elemzése.

E munka eredményeképpen születtek meg a kollokációsztárak, amelyek lehetnek egy- vagy kétnyelvűek is. A kétnyelvűekben az egyes nyelvek kollokációinak megfelelői vannak párosítva és egymás mellett felsorolva.

A kollokációkutatás a nyelvészet következő szakterületeinek fontos területe: frazeológia, korpusz nyelvészet, stilisztika, nyelvművelés, idegennyelv-oktatás, fordítástudomány, pszicholingvisztika, általános nyelvészet.

A most közreadott *Magyar–angol nagy kollokációsztár* magyar kollokációknak és magyar összetett szavaknak adja meg angol kollokációs ekvivalenseit.

A jelen szótár elsődleges forrása és alapja a TINTA Könyvkiadónál 2020-ban NAGY GYÖRGY főszerkesztésében megjelent *Angol–magyar nagy kollokációsztár* volt, ennek mintegy „megfordításával” készült, igen alapos utószerkesztéssel.

2) A SZÓTÁR FELÉPÍTÉSE

A) A címszó

A *Magyar–angol kollokációs*szótárt szócikkek építik fel. Ezek élén a vastagon szedett magyar címszó áll. A címszavak ábécérendben követik egymást.

halom

sírhalom: *a grave mound*

hálószo

hálószoablak: *a bedroom window*

háló

háló zsineg [tenispályán]: *guy rope*

temérdek

temérdek pénz: *a small fortune; a tidy sum*

temetési

temetési előkészületek: *funeral arrangements*

temetési szertartás: *a funeral ceremony*

templom

templomba jár: *attend or go to church*

templomharangok: *church bells*

templomtorony: *church tower or steeple*

plébániatemplom: *a parish church*

A magyar szótári hagyományokat követve a homonim címszók felső indexszámmal vannak megkülönböztetve.

ár¹ [főnév]

ár magasra szökik: *the price is soaring or spiking*

ár megugrik v. felszökik: *the price is jumping or shooting up*

ár növekszik: *the price increases*

[...]

ingatlanárak: *property prices*

telekárak: *land prices*

ár² [főnév]

apadó ár: *the ebb or outgoing tide*

gyors ár [eső után, mélyen fekvő területen]: *a flash flood*

[...]

árterület: *a flood plain or basin*

szökőár: *a tidal wave*

nap¹ [főnév]esküvő **napja**: *wedding day*fényes **nap**: *a bright day*

[...]

napszámos: *a day laborer (US) or labourer (GB)*ítélet**nap**: *judgment day***nap² [főnév]****nap** fölkel: *the sun comes up or rises***nap** lemegy v. lenyugszik: *the sun goes down or sets*

[...]

napszemüveg: *dark glasses***napszúrás**: *a heat stroke***B) A Magyar–angol nagy kollokációsztár anyaga**

A Magyar–angol nagy kollokációsztár a többszavas magyar kollokációs kifejezések – *biztos ajánlat, emlékeztető oltás, nehéz körülmények, pénzügyi adatok, segítséget kér, tengerre száll* – mellett tartalmaz magyar összetett szavakat is, például: *betegellátás, fizetés-emelés, dokumentumfilm, szépművészet, vitorlásklub*. Ezeket egy szóba írt, több szóból álló speciális kollokációknak tekinthetjük. A következőkben az egybeírt kollokációkat **álkollokációknak** nevezzük, megkülönböztetve őket a **valódi kollokációktól**. A magyar összetett szavak, azaz álkollokációk felvétele a szótárba jól átgondolt, szakmailag alátámasztott döntés eredménye. A legerősebb indok az, hogy angol nyelvű ekvivalenseik több szóból álló, több szóba különírt kollokációk.

Az álkollokációkban a címszót vastagon szedve találjuk.

C) A szócikkek elrendezése

a) A kollokációk szótárba foglalása során két alapesetet különböztetünk meg annak megfelelően, hogy követi vagy megelőzi-e a címszónak kijelölt szót a kollokáció másik szava.

Példák azokra az esetekre, amikor a címszót követi a kollokáció másik szava:

csönd**csöndben vár**: *wait silently***csöndet megtör**: *break or shatter the quiet [idiom]***szerény****szerény befektetés**: *a modest investment***szerény cél**: *a modest aim or goal***eső****esőcsepp**: *a rain drop***esőerdő**: *a rain forest*

láb**láb**fájás: *leg pain***láb**masszázs: *a foot massage*

b) Példák, azokra az esetekre amikor a címszót megelőzi a kollokáció másik szava:

egyházkatolikus **egyház**: *the Catholic Church*keresztény **egyház**: *the Christian Church***küzdelem**állandó **küzdelem**: *a constant struggle*kemény **küzdelem**: *an uphill struggle***rendőr**fekvő**rendőr**: *a speed bump (esp. US) or hump (esp. GB)*titkos**rendőr**: *a secret or undercover police officer***szerkezet**alapszerkezet: *basic structure*mondatszerkezet: *sentence structure***D) A szótár anyaga közreadásának formája**

A magyar kollokációt az ekvivalens angol kollokációtól kettőspont (:) választja el.

A magyar kollokációban a címszó vastagon szedve áll.

A magyar kollokáció angol ekvivalense dőlten szedve áll.

Amennyiben az adott címszó több magyar kollokációban szerepel, úgy azok folytatólagosan függőleges vonallal (|) elválasztva állnak.

A szótárban majdnem minden magyar kollokáció két helyen is megtalálható; a kollokáció (legyen az valódi vagy álkollokáció) első és a második szavának megfelelő címszó alatt is fellelhető.

A szócikkekben belül a különböző típusú kollokációk sorrendje a következő. (Természet-szerűleg nem mindegyik szócikk tartalmazza az összes típust.)

a) Első helyen állnak a szócikken belül azok a valódi kollokációk, amelyekben a címszó a kollokáció első tagja. Ezeket a szócikkben fekete négyzet (■) vezeti be. Pl.:

adat ■ **adat**ot elemez v. feldolgoz: *analyze or process data* | **adat**ot előkeres: *retrieve data* | **adat**ot gyűjt: *collect data* | **adat**ot tárol: *store data*
[...]

templomi ■ **templomi** harang: *a church bell* | **templomi** kórus v. énekkar: *a church choir* | **templomi** pad: *a church pew* | **templomi** zene: *church music* | **templomi v. egyházi** esküvő: *a church wedding*

b) A szócikkeken belül második helyen állnak, új sorban kezdve, üres, világos négyzettel (□) bevezetve azok a valódi kollokációk, amelyekben a címszót megelőzi a kollokáció első tagja. Pl.:

bevezet ■ [...]

- intézkedéseket **bevezet**: *introduce measures* | irányelvet **bevezet**: *introduce a policy* | reformokat **bevezet**: *introduce reforms* | rendszabályokat **bevezet**: *impose regulations*

lakás ■ [...]

- bútorozott **lakás**: *a furnished flat or apartment* | kényelmes **lakás**: *a cozy flat or apartment* | kétszobás **lakás**: *a two-bedroom flat or apartment*

c) Az egyes szócikkeken belül harmadik helyen állnak új sorban kezdve azok az álkollokációk, amelyekben a címszó a szóösszetétel első tagja. Ezeket fekete, teli kör (●) vezeti be. Pl.:

farkas □ [...]

- **farkascsorda**: *a wolf pack* | **farkasétvágy**: *voracious or ravenous appetite* | **farkaskölyök**: *a wolf cub*

próba ■ [...]

- **próbaházasság**: *a trial marriage* | **próbaidő**: *a trial period*

d) Negyedik helyen állnak az egyes szócikkeken belül új sorban kezdődve azok az álkollokációk, amelyekben a címszó a szóösszetétel második tagja. Ezeket üres, világos kör (○) vezeti be. Pl.:

fal ■ [...]

- **betonfal**: *concrete wall* | **kőfal**: *stone wall* | **szárazfal**: *a dry wall (US)* | **támasztófal**: *a retaining wall* | **tégla****fal**: *a brick wall; a masonry wall* | **tűzfal**: *a fire break* | **válaszfal**: *a partition wall* | **védőfal**: *a crash barrier (GB)*

pohár ■ [...]

- **búcsúpohár**: *a farewell drink (esp. GB)* | **mérőpohár**: *a measuring cup* | **papírpohár**: *a paper cup*

e) A szótárban a változatok jelzése

A kollokációs szókapcsolatokban a szópárok egyik tagját gyakran felcserélhetjük az értelem megváltozása nélkül más szóval.

A magyar részben ezt a lehetőséget, azaz a vagylagos megoldásokat „v.” (vagy) választja el egymástól. Pl.:

tömött ■ **tömött v. dagadó** erszény: *a fat purse*

kecses ■ **kecses** alak v. testalkat: *an imposing figure*

A vagylagosságot, azaz a felcserélhetőséget az angol részben az álló betűkből szedett „or” szó jelzi. Pl.:

eljár □ törvényesen **jár el**: *stay or act within the law*

só □ asztali **só**: *cooking or table salt*

f) A kollokációk területi használatának jelzése

Az Egyesült Államokban használatos kollokációkat (US), a Nagy-Britanniában használatosakat (GB) jelölés követi. Az elsősorban (de nem kizárólag) amerikai vagy brit nyelvhasználatban előfordulóknál a jelölés (*esp. US*), illetve (*esp. GB*). Pl.:

posta ■ **postán** kap valamit: *get something in (GB) the post or mail (US)* | **postán** küld: *send something by post (GB) or mail (US)*

elkezd □ iskolát **elkezd**: *start or enter (esp. US) school*

emelkedő ■ **emelkedő** infláció: *galloping (esp. GB) or rising inflation*

összetör ■ kocsit **összetör**: *crash or wreck (esp. US) a car*

g) A kollokációk használati körének jelzése

A kollokációknak létezik egy kisebb része, amelyeknek használata egy szűkebb szakterülethez vagy nyelvi helyzethez kötődik. Ezeket a megszorító jelzéseket a szótár szögletes zárójelben [...] közli. Pl.:

alapozó ● **alapozóév** [oktatási intézményben]: *a foundation year*

példány □ egyenértékű **példány**: *an identical copy* | eredeti **példány** [filmé, hangfelvételé]: *the master copy*

rágalmazó ■ **rágalmazó** levél [névtelen]: *a poison-pen letter*

h) Az idiómák jelzése a szótárban

A kollokációk és a hagyományos állandósult szókapcsolatok két nagy csoportja között nincs éles határ. Ezért a szerkesztő úgy döntött, hogy kisebb számban a szótárhasználó szempontjából hasznos és fontos idiómáknak tekinthető szószervezeteket is felvesz a szótárba. Az idiómákra szögletes zárójelben az angol részben elhelyezett, dőlten szedett [*idiom*] jelzés hívja fel a figyelmet. Pl.:

álom ■ **álmok** világa: *the land of dreams [idiom]*

harag ■ **haragja** elpárolog: *his/her anger is evaporating [idiom]*

sértés ○ **becsületsértés**: *character assassination [idiom]*

3) A MAGYAR–ANGOL NAGY KOLLOKÁCIÓSZÓTÁR SZÁMADATAI

A szótár címszavainak száma: 7620.

A szótárban található egyedi kollokációk száma 17 250.

A szótárban a kollokációk közé felvett és besorolt idiómák száma 835.

A valódi kollokációk száma: 137 800.

Az álkollokációk száma: 3450.

4) A SZÓTÁR CÉLKÖZÖNSÉGE

A *Magyar–angol nagy kollokációszótár* hiánypótló a magyar szótárpiacon, hiszen eddig még nem jelent meg olyan kétnyelvű szótár, amely a magyar nyelvben tipikusan együtt előforduló szavakat mutatja be angol megfelelőikkel együtt.

A szótár elsődleges célja az, hogy segítséget nyújtson az angol nyelv tanulóinak a legtermészetesebben hangzó szókapcsolatok kiválasztásában. A kollokációk használatával választékosan, gördülékenyen szólalhatunk meg angolul, illetve fejzhetjük ki magunkat írásban. Hasznos továbbá a magyarul tanuló külföldi diákok részére is.

A szótár eredményes és hatékony segítséget nyújt egy-egy magyar kollokáció angol ekvivalensének kikereséséhez és elsajátításához.

A maga nemében újszerű *Magyar–angol nagy kollokációszótárt* haszonnal forgathatják mindazok, akik szeretnék, hogy angolnyelv-használatuk természetes legyen, a legkevésbé érződjön szóhasználatukon, hogy nem angol az anyanyelvük.

RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK

- a valódi kollokációk, amelyekben a címszó a kollokáció első tagja.
- a valódi kollokációk, amelyekben a címszót megelőzi a kollokáció első tagja.
- az álkollokációk, amelyekben a címszó a szóösszetétel első tagja.
- az álkollokációk, amelyekben a címszó a szóösszetétel második tagja.

IRODALOM

- Longman's Collocations Dictionary* 2013. Harlow, Essex, UK, Pierson Education Limited
- Macmillan English Dictionary for Advanced Learners of American English* 2002. Oxford, Macmillan Publishers Limited
- Nagy Görgy 2020. *Angol–magyar nagy kollokációszótár*, Budapest, TINTA Könyvkiadó
- Nagy György 2003. *Angol–magyar idiómaszótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó
- O'Dell, Felicity – McCarthy, Michael 2008. *English Collocations in Use*. Cambridge, Cambridge University Press
- Országh László (főszerk.) 1959–1961. *A magyar nyelv értelmező szótára I–VII*. Budapest, Akadémiai Kiadó

Országh László – Magay Tamás 1998. *Angol–magyar nagyszótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó

Oxford Collocation Dictionary for Students of English 2009. Oxford, Oxford University Press

Rodale, Jerome Irving 1947. *The Word Finder*. Emmaus, PA, Rodale Books, Inc.

The BBI Combinatory Dictionary of English 2010. Amsterdam, Philadelphia, John Benjamins Publishing Company